

راه کارهای افزایش اشتغال و حرفه آموزی در زندانها

حامد ایرانی پور

چکیده

در راهبرد هر نظام سیاسی، عدالت کیفری محور کلیدی تنظیم سیاست جنایی است. مهمترین رکن سیاست جنایی؛ وضع مجازات و اعمال و اجرای کیفر است. یکی از شناخته شده ترین مجازات در این نظام زندان است، از طرفی دیگر محتوای اصلی سیاست کیفری برقراری حفظ نظم و امنیت و همچنین فراهم نمودن وسائل و امکانات لازم برای سود بخش بودن اجرای قوانین جزایی است. در زمینه اقدام مناسب برای پیشگیری از وقوع جرم و اصلاح مجرمین تدوین قوانین حرفه آموزی و اشتغال به کار زندانیان بوده است. در این سیستم که هدف اصلاح و تربیت زندانی و بازپروری زندانی برای بازگشت به جامعه می باشد و همچنین از همین راستا هزینه زندان نیز کاهش می یابد پس از شناسایی شخصیت بزهکار در محیط زندان، با توجه به استعداد و توانایی محکوم حرفه مناسبی به او آموزش داده می شود و سپس با گماردن زندانی به کار در طول مدت توقف در زندان، زمینه اصلاح و عادت کردن او به زندگی اجتماعی فراهم می شود. بدین منظور محکومین با توجه به نوع جرم از یکدیگر تفکیک و طبقه بندی می شوند و برنامه های حرفه آموزی و اشتغال به کار در مورد آنها به اجرا گذارده می شود. در این مقاله به بررسی چگونگی کار زندانی در گذشته و حال و ماهیت و اهداف آن پرداخته می شود.

کلید واژه: باز پروری، زندانی ، حرفه آموزی

مقدمه و شناخت

جرم به عنوان یک پدیده طبیعی در تمام جوامع اتفاق می افتد. دفاع از جامعه در قبال مجرمان از دیر باز مد نظر جوامع و دولت ها بوده است. و در این مسیر اقدامات فراوانی صورت گرفته است (مارک، ۱۳۷۵: ۵). پیش بینی و اجرای قوانین و مقررات جزائی در هر جامعه، به عنوان وسیله ای برای صیانت از حقوق و آزادی های فردی و اجتماعی، موضوعی است که تمام دانشمندان و حقوقدانان، آن را برای برقراری نظم و عدالت کیفری ضروری می دانند؛ در این راستا یکی از عکس العملهای کیفری سلب آزادی تن و تحمل کیفر حبس بر مجرمین است. هدف از حبس تنبیه، اصلاح و درمان است و برای تحقق این هدف حقوق کیفری، امروزه تحت تأثیر عقاید جرم شناسی بالینی، جوامع مختلف با اتخاذ سیاست کیفری معقول با تعیین کیفر مناسب برای هر جرمی و اجرای کیفر حبس با توجه به وضعیت شخصی و روانی مجرمین تلاش و سعی خود را در جهت اصلاح مجرمین و تقلیل آمار بزهکاری در جامعه به مرحله اجرا در می آورند. در این روش اصلاحی بعد از شناخت شخصیت بزهکار در زندان و با توجه به استعداد و توانایی محکوم، حرفه مناسبی به او آموزش داده می شود. بدین منظور محکومین با توجه به نوع جرم و مدت محکومیت، تفکیک و طبقه بندی می شوند و برنامه حرفه آموزی و اشتغال به کار در مورد آنها به اجرا می شود.

هدف از نگارش این مقاله بررسی اقدامات قانونگذار در راستای حرفه آموزی و اشتغال به کار زندانیان است و لذا برای این منظور ابتدا سابقه کار در زندان و سیر تحول عقاید و افکار دانشمندان در مورد مسأله کار زندانی و اتخاذ سیاست های خاص در جهت اصلاح زندانی از طریق شناخت شخصیت بزهکار در مدت ایام تحمل کیفر حبس بررسی می شود.

سابقه تاریخی و حقوقی کار در زندان

کار زندانی مانند هر موضوع دیگری با پیشرفت علوم انسانی و پیدایش مکاتب کیفری و عطف و توجه قانون گذار به دست آورد های علمی مورد نظر، سیر تکامل تدریجی داشته است. به طوری که می توان گفت که امروز اجرای هر نوع روشی برای اصلاح و تربیت زندانیان، مستلزم حرفه آموزی به زندانی با توجه به استعداد و توانایی های او و سپس اشتغال به کار زندانی قابل تحقق خواهد بود.

برای بیان این سر تحولی کار در زندان به بررسی تاریخچه مختصر اشتغال به کار زندانیان در دوران قدیم و بعد از استقرار مشروطیت و بعد از پیروزی انقلاب اسلامی می پردازیم:

اشتغال به کار در زنان در قدیم الایام

مطالعه تاریخ حقوق نشان می دهد. که در قدیم الایام اشتغال به کار زندانیان وسیله ای برای تشدید کیفر زندانیان محسوب می شد. به سخن دیگر در آن ایام به کار گماردن زندانیان به کارهای سخت و یا عام المنفعه یک امر رایج و مکمل کیفر زندانی بوده و در تاریخ نمونه های قابل توجهی از کار اجباری زندانیان را مانند ایجاد اهرام ثلاثه در مصر را ثبت کرده است.

در آن ایام در فرانسه نیز زندانیان را در حالی که با زنجیر به یکدیگر متصل می کردند بر روی کشتی ها به پارو زنی می گماردند. متعاقباً محکومین با اعمال شاقه برای محکومین به حبس های جنایی درجه یک به صورت کار در مستعمرات متداول شد و سپس محکومیت به اعمال شاقه به موجب قانون ۱۸۴۵ میلادی به کار اجباری در مزارع و کشاورزی وادار می شدند در حالی که این نوع اشتغال به کار زندانیان هیچ گونه تناسبی با میزان قدرت و توانایی محکومین نداشت، در انگلستان نیز در آن ایام محکومیت به اعمال شاقه را به انجام کارهای سخت و طاقت فرسا مجبور می کردند (ولیدی، ۱۳۷۶: ۳۸).

در ایران باستان نیز نمونه هایی از کار اجباری زندانیان از قبیل تسطیح راهها و ایجاد جاده برای پادشاه توسط زندانیان به ثبت رسیده است (اردبیلی، ۱۳۶۵).

کار در زندان در زمان استقرار مشروطیت

بعد از استقرار مشروطیت در ایران و تشکیل مجلس شورای ملی، قانون مجازات عمومی سال ۱۳۰۴ که با اقتباس از قانون جزای فرانسه توسط وزیر وقت دادگستری و با اجازه کمیسیون قضایی مجلس شورای ملی تدوین شده بود در ماده ۸ این قانون، قانونگذار ضمن تقسیم بندی اقسام مجازات ها، کیفر های جنایی از درجه حبس مؤید و حبس و حبس موقت را توأم با اعمال شاقه پیش بینی کرده بود و بدین ترتیب اشتغال به کار محکومین به مجازات های جنایی به حبس مؤید و موقت، وجهه قانونی پیدا کرد، به علاوه متعاقباً در قانون

محاکمات نظامی مصوب ۱۳۰۷ و همچنین در قانون دادرسی و کیفری ارتش، مصوب سال ۱۳۱۸ حبس با اعمال شاقه برای محکومین به مجازات های جنایی از درجه حبس دائم و موقت نیز پیش بینی شده بود.

طرز اجرای اشتغال به کار محکومین به مجازات های جنایی حبس دائم و موقت با اعمال شاقه به موجب آیین نامه مصوبه سال ۱۳۰۸ بدین شرح مشخص و معین شده است. بر اساس مندرجات این آیین نامه اعمال شاقه قانونگذار عبارت بود از به کار گماردن این محکومین به کار های عملگی و کار در معادن سنگ، گچ و آهک، و راهسازی و امثال آن ها و به موجب مواد ۱۳ و ۱۴ قانون مجازات عمومی سال ۱۳۰۴ ماده یک آیین نامه آن، کارهایی که محکومین به اعمال شاقه به آنها اشتغال می ورزند باید عام المنفعه باشد که از طرف دولت یا شهرداری انجام می شود.

بدین ترتیب کیفر اعمال شاقه نوعی کیفر و مشقت و رنج مکمل سلب آزادی بوده است که قانونگذار با الهام از قانون جزای فرانسه آن را در قانون مجازات عمومی سال ۱۳۰۴ پیش بینی کرده بود. خوشبختانه شواهد تاریخی نشان می دهد که رژیم کار با اعمال شاقه هرگز به مرحله اجرا در نیامده است و این به هر حال هدف قانونگذار از وضع کیفر حبس جنایی با اعمال شاقه به صورت اجباری در قانون، برای برخی از مجرمین موجب تشدید مجازات و باعث تحمیل رنج و شکنجه بر محکوم میشده است. از طرف دیگر در قانون سال ۱۳۰۴ برای کسانی که محکوم به حبس تأدیبی می شدند در صورتی که برای تأمین معاش تمایل به انجام کار داشتند اشتغال به کار آنها اختیاری بود و قسمتی از حاصل کار آنها به نفع عائله آنها اختصاص داده می شد. قانون سال ۱۳۵۲ نحوه کار در زندان چنین شرح می دهد: محکومین به حبس های جنایی در جرائم غیر سیاسی در داخل یا خارج زندان به کار گمارده می شوند ولی به کار گماردن محکومین به حبس های جنحه ای موکول به تقاضای آنان یا بستگی به نظر دادگاه داشته است که ضمن حکم به مجازات و یا به موجب تصمیم بعدی مورد توجه قرار گرفته است. در این دوره قانونگذار اشتغال به کار را علاوه بر نوعی اعمال شاقه به عنوان حقی برای زندانیان در نظر گرفته است (علی نیا، ۱۳۹۱: ۴۸).

کار زندانی بعد از انقلاب اسلامی

تدوین کنندگان قانون مجازات اسلامی سال ۱۳۶۱، ماهیت حقوقی کار زندانیان را نوعی حق زندانی تلقی نموده و در ماده ۳۷ این قانون، اشتغال به کار زندانی را موکول به درخواست زندانی و یا اجازه دادگاه صادر کننده حکم محکومیت به حبس بلامانع دانسته اند در مورد مرتکبین جرائم عادی. ممکن است با رعایت شرایط ذیل محبوسین در بدو ورود به زندان به کار در مؤسسات صنعتی و کشاورزی گمارده می شوند.

۱: درخواست زندانی و رضایت کامل او ۲: زندانی مجرم حرفه ای نبوده و فاقد حالت خطرناک باشد. بدین ترتیب ملاحظه می شود که کار در زندان، حقی برای زندانی شناخته می شود و زندانی با رعایت مقرراتی می تواند از عواید حاصله از کار خود برابر آیین نامه امور زندان برخوردار شود. (علی نیا، ۱۳۹۱)

گفتار دوم: هدف های اشتغال به کار زندانیان

به طور کلی قدیمی ترین هدف از گماردن زندانی به کار ارباب و ایجاد ترس در زندانی و جلوگیری از تکرار جرم بوده است. اما با گذشت زمان و پیشرفتهای علمی و پیدایش مکاتب کیفری و آیین نامه مذهبی به ویژه دانش کیفر شناسی و علم اداره زندان ها به تدریج توجه بیشتر به کار زندانی برای اصلاح و تربیت زندانیان در زمان تحمل کیفر و نقش مثبت کار زندانی به عنوان عامل مؤثر باز پروری زندانی مورد توجه قرار گرفت. در عصر کنونی اشتغال به کار زندانی به عنوان یک وسیله مهم برای حرفه آموزی و آماده کردن زندانی برای بازگشت به جامعه مورد توجه قرار گرفته است. در زیر به طور خلاصه اهداف اشتغال به کار زندانی بررسی می شود.

۱: استقرار نظم در محیط زندان: بی تردید نخستین فایده گماردن به کار زندانی برقراری نظم و انضباط در محیط زندان است. زیرا استقرار نظم در این محیط موجبات سهولت انجام وظیفه مأموران و اداره زندان را فراهم می نماید از طرف دیگر در سایه امنیت و نظم زندان انجام برنامه های روزانه و انواع فعالیت های مذهبی ورزشی، تفریحی و آموزشی زندان نیز میسر خواهد شد.

۲: جنبه های اصلاحی و تربیتی: اشتغال به کار زندانی از پایه های اصلی اصلاح و باز پروری زندانی است زیرا فرصت آموختن حرفه و فنی متناسب با استعداد و توانایی خود پیدا می کند و حرفه آموزی و کسب مهارت و متعاقباً کار کردن زندانی او را از خطرات تن پروری و بیکاری می رها کند.

۳: جنبه های اقتصادی کار زندانیان: یکی دیگر هدف های اشتغال به کار زندانیان در عصر ما معمولا نوع کار زندانیان است که از طرف اداره کل زندان هماهنگ با فعالیت های اقتصادی بخش تولیدی جامعه، در کارگاه های داخلی زندان و یا مؤسسات صنعتی و کشاورزی و خدماتی خارج از زندان تنظیم می گردد. به هر حال اشتغال به کار زندانی در گردش مناسبات اقتصادی سهم بسزایی دارد و همچنین از جهات زیر حائز اهمیت می باشد: نخست درآمد زندانی موجب تأمین نیازهای زندانی و خانواده اش می شود همچنین در آمد حاصل از کار زندانی دولت را در تأمین هزینه سنگین اداره زندان کمک می کند (ولیدی، ۱۳۷۶).

گفتار سوم: ماهیت حقوقی کار زندانی

ماهیت حقوقی کار زندانیان در سیستم های کیفری به ترتیب زیر دسته بندی می شوند: ۱: کار برای زندانیان یک تکلیف است. ۲: کار برای زندانیان حقی محسوب می شود. ۳: کار برای زندانیان تلفیقی از حق و تکلیف است.

کار برای زندانیان یک تکلیف

امروزه کار کردن زندانی یک کیفر مکمل محسوب نمی شود و مجازات مضاعف به نظر نمی رسد. اما در برخی سیستم های کیفری و قوانین کشورهای سوئیس و هلند و فرانسه کار زندانی به عنوان تکلیف مورد تأکید قرار گرفته است زیرا کار را موجب برقراری نظم و امنیت زندان و باز پروری زندانی می دانند.

کار برای زندانی یک حق محسوب می شود

بعضی متخصصان حقوق کیفری معتقدند که کار برای زندانی باید یک حق متصور شود تا زندانی با میل و خواست خویش به انجام آن کار مبادرت نماید و با این اقدام خود زمینه اصلاحی زندانی را فراهم نمایند در غیر این صورت کار بر انسان اجبار و با استقبال عمومی مواجه نمی شود و استدلال اجباری بودن کار مغایر با بازپروری مجرمین است. قانون مجازات اسلامی ۱۳۶۱ مسأله اشتغال به کار زندانیان را موکول به درخواست زندانی و یا اجازه دادگاه صادر کننده حکم محکومیت می کند.

کار زندانیان تلفیقی از حق و تکلیف است

با اینکه امروزه نظریه غالب در مورد کار زندانیان متکی بر الزامی و اجباری بودن کار زندانی است و توصیه های مجامع علمی بین المللی نیز بیشتر موارد در جهت اجباری بودن کار زندانیان صادر شدن است و مع هذا در برخی از سیستم های کیفری برای رفع مشکلات ناشی از اجباری بودن کار برای زندانیان محکوم به حبس های طویل المدت، امروزه سازمان زندان ها در انجام وظایف محوله با تشخیص استعداد زندانی در صورت تمایل و به اشتغال به کار مناسب با توانایی ها و استعداد زندانی انجام کار مناسب را با جلب رضایت زندانی به او محول می نمایند و بر این مبنا ضمن رعایت جلب نظر زندانی، نسبت به انجام کار در زمینه اجباری بودن کار در زندان فراهم خواهد شد. در حال حاضر سیستم حقوقی حاکم بر کار زندانیان در جمهوری اسلامی ایران به صورت تلفیقی از حق و تکلیف برای زندانیان است و بنظر می رسد که قانونگذار با اتخاذ این شیوه خواسته است برای جلب رغبت زندانی به انجام کار بدو آن را حق زندانی قرار داده باشد و سپس برای از بین بردن نقاط ضعف این شیوه در آیین نامه امور زندان ها به شورای طبقه بندی زندان اختیار مطلق برای گماردن به کار محکومین را با توجه به استعداد و توانایی آنها واگذار کرده است (ولیدی، ۱۳۹۱: ۵۰).

درآمد حاصل از کار زندانی و نحوه تقسیم آن

برای کار زندانیان باید دستمزد عادلانه در نظر گرفته شود تا زندانیان بتوانند قسمتی از درآمد خود برای نیازهای ضروری خود و قسمتی را به عائله تحت تکفل خود بپردازند و بقیه را برای هنگام خروج از زندان پس انداز نمایند. به موجب ماده ۱۴۷ الی ۱۵۰ آیین نامه سازمان زندان ها و اقدامات تأمینی و تربیتی مزد روزانه زندانیان بوسیله بنگاه تعاون و صنایع زندانیان با توجه به درجه مهارت هر یک از زندانیان و میزان و نوع کاری که انجام میدهند تعیین می گردند. به علاوه در آمد حاصل از کار زندانیان به شرح زیر تقسیم خواهد شد:

۱: پنجاه درصد از مزد ماهانه کار زندانی به حساب بانکی سرپرست موقت عائله تحت تکفل زندانی واریز می گردد و در صورتی که زندانی فاقد عائله باشد این مبلغ به حساب خود او واریز می گردد.

۲: بیست و پنج درصد از آن به حساب زندانی واریز می شود و در وقت آزادی آن را دریافت می کند.

۳: بیست درصد از آن به حساب خود زندانی برای رفع نیاز های ضروری پرداخت می شود.

۴: پنج درصد از آن برای جبران حوادث ناشی از کار اختصاص داده می شود.

۵: نحوه جبران خسارت ناشی از حوادث کار در زندان به موجب ماده ۱۵۰ آیین نامه سازمان زندانها. مؤسسات صنعتی، کشاورزی و خدماتی مکلف اند کلیه مقررات ایمنی، حفاظتی، بهداشتی را در برابر ضوابط قانونی رعایت نمایند و در صورت بروز حوادث ناشی از کار در مؤسسات مذکور که زندانیان در آنجا مشغول بکار می باشند خسارت وارده به زندانیان، از محل پنج درصد درآمد کار زندانی که بدین منظور اختصاص یافته است پرداخت خواهد شد.

۶: نحوه جبران خساراتی که زندانیان به اموال زندان وارد می آورند. به موجب ماده ۱۸۶ آیین نامه سازمان زندان ها هرگاه زندانی به صورت غیر عمدی خساراتی به اموال زندان وارد کند مکلف است که آن را جبران کند (عبداللهی و علیدوست، ۱۳۹۰: ۲۹).

قانون و حقوق کار برای زندانی

نگاه به زندان از منظر حقوق بشری از موضوعات مورد توجه و پر بحث محفل های حقوقی بوده است. از این منظر ماهیت حقوقی کار و اشتغال زندانیان در سیستمهای کیفری را می توان در سه سر فصل تقسیم بندی کرد؛ «کار برای زندانیان یک تکلیف است»، «کار برای زندانیان حامی محسوب می شود» و «کار برای زندانیان تلفیقی از تکلیف و حق است».

اما در اسناد قانونی و بالادستی سازمان زندانها، در باب مهارت آموزی و ایجاد اشتغال برای زندانیان پیش بینی های قانونی و بخشنامه ای انجام شده است. این قوانین و بخشنامه ها را می توان در ۶ بند مورد توجه قرار داد: «ماده ۲ قانون تبدیل شورای سرپرستی زندانها به سازمان زندان ها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور»، «بند (پ) ماده ۱۱۳ قانون برنامه ششم توسعه کشور و آئین نامه اجرایی آن»، «بند (ج) ماده ۳۸ قانون احکام دائمی کشور و آئین نامه اجرایی آن»، «آئین نامه اجرایی سازمان زندانها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور»، «سند تحولی قوه قضائیه» و «اولویت هفتم از اولویتهای دوازده گانه سازمان زندانها در سال ۱۳۹۹».

مطابق این بندهای ۶ گانه، مهارت آموزی و اشتغال به کار زندانیان منوط به تقاضای زندانی است و از این حیث شرکت در دوره های آموزش فنی و حرفه ای و کار در زندان، یک حق از حقوق زندانی محسوب می شود که در

صورت اعلام از سوی زندانی باید تأمین شود و زندانیان داوطلب کار در کارگاههای صنعتی، کشاورزی و خدماتی داخل زندان با کسب نظر شورای طبقه بندی زندان به کار گمارده می‌شوند.

اما اعزام به کار زندانیان شاغل به کارگاههای وابسته به زندان در پوسته بیرونی و یا به مراکز خصوصی خارج از زندان طبق تبصره ماده ۱۲۴ آئین‌نامه اجرایی سازمان زندان‌ها منوط به تصویب شورای طبقه بندی و تأیید مرجع قضائی است که در صورت موافقت در مراحل قانونی لازم، محقق خواهد شد.

ارائه گواهینامه بدون درج نام زندان

سازمان زندان‌ها با توجه به بندهای ۶ گانه‌ای که توضیح آن ارائه شد، در خصوص مهارت آموزی و اشتغال زندانیان وظایفی دارد که از جمله آنها می‌توان به این موارد اشاره کرد: «ایجاد امکانات و تسهیلات لازم در زمینه اصلاح و ارشاد و آموزش زندانیان و اشتغال و حرفه‌آموزی آنها»، «برگزاری دوره‌های مهارت آموزی برای زندانیان فاقد مهارت و ارائه گواهینامه معتبر به زندانیان کارآموزان بدون درج عبارت زندان در گواهینامه آنان با همکاری سازمان آموزشی فنی و حرفه‌ای و سایر نهادها و مراکز آموزشی»، «جذب کمک‌های مردمی و مؤسسات خیریه»، «برنامه‌ریزی برای اشتغال زندانیان داوطلب کار با استفاده از امکانات سازمان و نیز سرمایه‌های دولتی، بانک‌ها، تعاونی‌ها، بخش خصوصی و تلاش در جهت خودکفایی زندان‌ها»، «تعیین سیاست‌ها و استراتژی مناسب به منظور ارائه آموزش‌های حرفه‌ای مناسب و حفظ اشتغال پایدار مددجویان پس از آزادی با هدف استانداردسازی، تغییرات احتمالی تاکتیکی در برنامه‌ها و سیاست‌ها و بهبود روش‌های اجرایی»، «پرداخت دستمزد به زندانیان شاغل براساس روزمزدی یا کارمزدی» و «برقراری ارتباط با مراکز صنعتی، کشاورزی و کار آفرینی و وزارتخانه‌ها و سایر نهادهای دولتی و غیردولتی و گروه‌های جهادی به منظور فراهم کردن فرصت‌های اشتغال و حرفه‌آموزی مددجویان و جذب کمک‌ها و منابع مالی و یا سایر منابع در جهت کمک به اشتغال زندانیان در حین تحمل کیفر و پس از آزادی».

هدف های دیگر اشتغال

سازمان زندان‌ها برای اشتغال و حرفه‌آموزی زندانیان اهدافی را دنبال می‌کند که از اهداف مهم سیاست های اصلاحی و تربیتی زندانیان با محوریت مهارت آموزی و اشتغال ، کاهش آسیب رفتارهای پرخطر در زندان‌ها،

بازسازی شخصیتی و باز اجتماعی نمودن و توانمند سازی شغلی و اعتماد به نفس زندانیان، کاهش آمار جرم و بزهکاری و نرخ بیکاری در جامعه، تعدیل بازگشت مجدد به زندانها و احیای زندگی شرافتمندانه پس از آزادی در جامعه است.

از دیگر اهداف برنامه‌های اشتغال و حرفه‌آموزی زندانیان به ویژه محکومان به حبس‌های دراز مدت در دو زمینه اصلاحی و تربیتی و نیز کمک به تأمین معاش خانواده زندانی با ارتقای مهارت های شغلی لازم و در حین تحمل حبس و پس از آزادی خواهد بود.

حال سازمان زندانها برای تحقق اهداف یادشده، برنامه حرفه‌آموزی به تعداد ۷۸ هزار و ۲۷۸ نفر از محکومان - که حدود ۴۸ درصد کل محکومان هستند - را برای امسال پیش بینی کرده است که تحقق این اقدام مهم نیازمند برگزاری دوره‌های مهارت آموزی و مشاوره شغلی در خوشه های صنعتی، خدماتی، کشاورزی و فرهنگ و هنر متناسب با نیاز روز جامعه و با استانداردهای نوین آموزشی با همکاری سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور، وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی، سازمان جهاد کشاورزی و همچنین آموزش در محیط واقعی کار در کارگاههای اشتغال زندانها تحت نظارت سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور است.

از سویی دیگر، اشتغال مولد در سه بخش کارگاهی، خوداشتغالی داخل زندان و اعزام به کار به مراکز خصوصی خارج از زندان برای ۵۰ درصد محکومان واجد شرایط از سوی سازمان زندانها برنامه‌ریزی شده که تحقق آن هم نیازمند برنامه توسعه و تکمیل کارگاههای صنعتی و نیمه صنعتی موجود در زندانها، برنامه‌ریزی تولید در واحدهای کشاورزی و ارتقای کیفیت واحدهای خدماتی با حمایت قوه قضاییه و دولت و جلب مشارکت و سرمایه گذاری مراکز حقیقی و حقوقی می باشد .

سازمان زندانها و مهارت آموزی زندانیان

گفته شد که در سال جاری با رویکرد تحولی سیاستها و برنامه‌های قوه قضائیه و سازمان زندانها، ایجاد اشتغال مولد و پایدار برای ۵۰ درصد از محکومان واجد شرایط در دستور کار سازمان زندانها قرار گرفته است. در این راستا با تلاش بیش از پیش برای توسعه و تقویت زیرساخت های لازم متناسب با آمار محکومان واجد شرایط

و با بسیج همه منابع و امکانات و استفاده حداکثری از ظرفیت های موجود زندان ها و بهره گیری از خدمات و امکانات وابسته به مراکز دولتی و جلب مشارکت و سرمایه گذاری بخش غیردولتی اعم از انجمن های حمایت از زندانیان، بنیاد تعاون زندانیان، گروه های جهادی و سازمان های مردم نهاد و خیریه و کارآفرینان حقیقی و حقوقی در قالب انواع قراردادهای مشارکتی، سرمایه گذاری، بهره برداری و ... اشتغال زایی مولد به میزان ۲۶.۸ درصد از محکومان واجد شرایط در سه بخش اشتغال کارگاهی داخل زندان ها، خوداشتغالی زندانیان در داخل بندها و اشتغال اعزام به کار به مراکز خصوصی خارج از زندان ها محقق شده است.

در بخش حرفه آموزی با توجه به محدودیت های ستاد ملی کرونا به دلیل عدم اعزام مربی از سوی سازمانهای متولی مهارت آموزی، مراکز آموزشی در زندان ها بعضاً تعطیل بوده و یا با توجه به منشور ابلاغی سازمان فنی و حرفه ای از یک سوم ظرفیت آموزشی استفاده شده و بر این اساس و با توجه به محدودیت های ذکر شده، عملکرد حرفه آموزی در ۶ ماهه اول سال جاری برای حدود ۱۴ هزار نفر و به عبارتی برای ۸ درصد محکومان کشور اجرایی گردیده است.

اما با آزادی زندانیان، به ویژه در دوره ای که کاهش جمعیت زندانی مورد تأکید مسئولان قضائی است، اشتغال او رها نمی شود. در همین راستا مشاوره و حمایت شغلی از زندانیان آزاد شده برای جذب در بازار کار توسط مراکز مراقبت پس از آزادی سازمان زندان ها صورت می گیرد و در آن موضوعاتی همچون مشاوره و هدایت شغلی، و نیز ارائه وام خوداشتغالی به زندانیان آزاد شده متقاضی مورد توجه است.

نوع همکاری بر چه اساسی تعیین می شود؟

همانطور که گفته شد؛ امکانات موجود سخت افزاری و نرم افزاری و قانون و اسناد قضائی و حقوق شهروندی برای اشتغال زندانیان پیش بینی گردیده است؛ اما این نکته را باید عنوان کرد که اشتغال، موضوع اجباری برای زندانی نیست و اشتغال به کار زندانی کاملاً داوطلبانه و اختیاری است و اجباری برای اشتغال زندانی وجود ندارد.

نحوه همکاری زندانی در خصوص اشتغال با زندان به صورت روزمزدی یا کارمزدی (قطعه ای، سری کاری، رچی، تعداد و ...) بر مبنای ماده ۱۲۹ آئین نامه اجرایی سازمان زندانها متناسب با درجه مهارت زندانی تعیین می شود که طی دستورالعمل واحدی از سوی سازمان تعیین و ابلاغ می شود.

همچنین میزان درآمد یا دستمزد زندانی شاغل بر مبنای میزان مهارت و تخصص وی (ساده، نیمه ماهر، ماهر) تعیین و به حساب بانکی زندانی و خانواده او واریز می شود.

حداقل دستمزد روزانه زندانی با ۸ ساعت کار در هر سه سطح مهارتی اینگونه تعیین شده است:

زندان شاغل با سطح مهارت ساده حداقل ۳۵ درصد مصوبه شورای عالی کار در آن سال، سطح نیمه ماهر حداقل ۴۵ درصد مصوبه شورای عالی کار و سطح ماهر حداقل ۵۵ درصد مصوبه شورای عالی کار. البته سازمان زندانها تأکید دارد که دستمزدهای تعیین شده «حداقل» دستمزد روزانه است. همچنین تعیین سطح مهارت زندانی را مسئول اشتغال و حرفه آموزی زندان و مسئول کارگاه تعیین می کنند.

امید است این که این نگارش مختصر بتواند ارزش حرفه آموزی و اشتغال به کار زندانیان در زمینه توجه بیشتر به اجرای روش های علمی در زندان ما به منظور اصلاح و تهذیب اخلاقی محکومین فراهم گردد.

منابع

- آنسل، مارک (۱۳۷۵) دفاع اجتماعی، چاپ سوم. محمد آشوری: نجفی ابرند آبادی. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- اردبیلی، محمد. (۱۳۶۵) کار در زندان. فصلنامه حق، شماره پنجم: ص ۳۱۴
- عبداللهی، علی اکبر؛ علیدوست. اکرم. (۱۳۹۰) پیامدهای حرفه آموزی و اشتغال به کار زندانیان. نشریه اصلاح و تربیت، شماره ۱۱۰: ص ۲۴ تا ۲۹.
- علی نیا، عبدالعلیم (۱۳۹۱) چگونگی کار زندانی و ماهیت حقوقی آن، نشریه اصلاح و تربیت، شماره ۱۱۹: ص ۴۷ تا ۵۱.
- ولیدی، محمد صالح. (۱۳۷۶) پیامدهای حرفه آموزی و اشتغال به کار زندانیان، نشریه دیدگاه های حقوق قضایی، شماره ۸: ص ۱۵۰ تا ۱۶۷.
- آیین نامه سازمان زندانهای کشور